

Сонымен, жоғарыда қарастырылып өткен мысалдардың негізінде біз келесідей қорытындыларға келеміз:

1) Бүгінгі күнге дейін заңнамалардың мемлекеттік тілдегі нұсқасы алдымен орыс тілінде қабылданып, сосын қазақ тіліне аударылатынына тағы да көзімізді жеткізіп отырмыз. Сол себепті заң мәтінін аударуда қателіктер әлі де орын алуда.

2) ҚР Азаматтық-процестік кодексінің атауынан бастап мәтініне дейін аудару сапасы сын көтермейді.

3) Заңды аудару барысында бұл процеске заң мамандарының қатыспауы да осы проблеманың орын алуына бірден бір себеп болып отыр.

4) Заңдарды аудару барысындағы әртүрлі нормативтік құқықтық актілердің мемлекеттік тілдегі мәтінінде орысша бір сөздің орнына бірнеше қазақша аудармасының қолданылуына көзімізді жеткізе аламыз.

Әдебиеттер тізімі:

1 Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды // http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_#z0

2 Қазақстан Республикасының 1997 жылғы 11 шілдедегі N 151 Заңы «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» // http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z970000151_

3 Ильясова Г.А. Заңдарды мемлекеттік тілге аудару сапасына қатысты өзекті мәселелер // <http://www.zakon.kz/4622235-za1187dardy-memlekettk-tlge-audaru.html>

4 Қазақстан Республикасының Кодексі 2015 жылғы 31 қазандағы № 377-V ҚРЗ «Қазақстан Республикасының Азаматтық процестік кодексі» // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000377>

5 Сапарғалиев Г.С. Русско-казахский словарь юридических терминов и понятий // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30355569&page=5#pos=1;-154

6 Кодекс Республики Казахстан от 31 октября 2015 года № 377-V ЗРК «Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан» // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000377>

7 Оқушева Г.Т., Жанаділова З.М., Еркінбаева Л.Қ. Ағылшынша-орысша-қазақша заң терминдерінің сөздігі. - Алматы: Нұр-пресс, – 2006. – 106 б.

8 Бектаев К. Большой казахско-русский, русско-казахский словарь - Алматы, 1995. - 703 с.

АВТОРЛАРДЫҢ МҮЛІКТІК ҚҰҚЫҒЫН ЖӘНЕ АРАЛАС ҚҰҚЫҚ ИЕЛЕРІН ҰЖЫМДЫҚ БАСҚАРУ

Ысқақ Ж.М., заң факультетінің магистранты, Академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ

Заң шығарушы қандай ұйымдық - құқықтық пішінде автордың мүліктік құқықтық ұжымды жасау керектігін анықтамайды. Мүшеліктің белгісі РФ АК мен салыстырсақ (1242 бабының 1 бөлімі) не Авторлық құқық туралы заңда, не ҚР АК-нда бекітілмеген. Аталмыш ұйымда, шұбалған тұжырымдаманың жариялық критерилері (авторлармен және аралас құқықтың иеленушілерімен құрылады және басқарылады; коммерциялық қызметпен айналысуға және сенімді шығармашылық нәтижесін қолдануға құқығы жоқ; интеллектуалды меншік құқығының шеңберінде әрекет етеді; заңда көрсетілген «өкілдікті» іске асырады және т.б.) бірқатар шектеулермен (саяси емес партия, адвокаттық емес және нотариалдық емес кеңсе, діни емес партия, тұтынушылық кооператив емес және т.б.) коммерциялық емес заңдық тұлға ретінде ұйымдастырушылық – құқықтық пішінде тәжірибелік құрылым ретінде мүмкіндігі бар екен болжайды (қоғамдық бірлестік, қоғамдық қор, жекеменшік мекеме, ассоциация, одақ т.б.). Мұндай ұйымдастырушылық-құқықтықтың форма таңдау еркіндігі – құқықтық тәртіптегі олқылық. Қағида бойынша іс жүзінде жеке мекемелер мен қоғамдық бірлестіктер құрылады.

Ұйымдық аккредитивтеу әр түрлі ұжымдық басқаруда рұқсат етіледі (Авторлық құқық туралы заңның 46-І, 43 бабының 3 бөлімі). Бұл сәтте - ресейлік кеңейтілген өкілдікпен қағидатты келіспеушілік болып отыр: «АК 1244 бабының 1 бөлімінің әрбір көрсетілген аумағында тек бірі ғана жүзеге асады, ол айырықша мәселе ретінде қарастырылады» (Авторлық құқық туралы заңның 46-І бабының 2 бөлімінің 1 тараушасы) [1, 361]. Қазіргі заңға сәйкес 43-бабының 3-тармағында көрсетілген жеке аккредитациялау қаншалықты ақылға қонымды (авторлық құқық туралы заң)? Арыз берушіде фактілер болған жағдайда ұжымдық иемдену саласынан бір немесе бірнеше аккредитациялауға беруі мүмкін бе?

Дәстүрлі жүйемен шектелген ұжымдық иемдену мекемесі – кеңейтілген және шектелген өкілдік. Бірінші жағдайда, авторлық сыйақы жинау өкілетті иелік етушісіз заңды түрде немесе әкімшілік акт арқылы жүзеге асырылады. Екінші жағдайда, құқық иелері арасындағы сыйақы жинау және таратуға құқық иесінің арнайы өкілеттілігі - келісім (сыйақы жинау және тарату мекемелерінің тапсырыстары) немесе сенімхат болып табылады.

Ұжымдық басқаруды ұйымдастырудың Қазақстанда екі жүйесі де жұмыс істейді, аккредитациядан өткен («құқық иеленушінің ресми мойындауы») Қазақстан Республикасының әділет министрлігі интеллектуалды меншік құқығы Комитет құқық иеленушінің рұқсатынсыз қызмет етеді, аккредитациядан өтпегендер - келісім шарт бойынша құқық иеленушілер. Іс жүзінде бірінші үлгі басты идея болып табылады.

Аккредитацияның заңды анықтамасы (Авторлық құқық туралы заңның 2 бабының (8 тармақшасы) осы Заңның 46-1 бабының 2 бөлімінің 3 тарауынынан келіп шығатын ұғымға қарама-қарсы).

Біздің ойымызша, жергілікті шарттың неғұрлым қолайлысы өкілеттілік жүйесінің шектеулілігі болып табылады.

Авторлық заңда қолданылған нормаларды салыстыру, жеке және қоғамдық құқық тұрғысынан көптеген сұрақтарды тудырады да, қоғамда күнделікті талқыға түсетін мәселелерді қайтадан еске түсіртіп, эффектісіз және еш қызықсыз қызметті еске салады. Осы тұрғыдан қарағанда ұжымдық иемдену мекемелерінің назарын сол мекемелердің тұлғалы қарым – қатынасымен Қазақстандық авторлық құқықты жанартуды қажет етеді.

Аккредитация заңының 2 бабының 8) тармақшасына сәйкес – ол «ұжымдық тұрғыдан меншікке иелік ететін мекемені өкілетті органдардың мойындау рәсімі». Бірақ заң мағынасына сәйкес, аккредитация әдейі аккредитацияланған мекемені «мадақтау жиынынан әлі келісімге отырмаған иелік етушілермен жүзеге асыру» мақсатында қарастырылған (Заңның 46-1 бабының 2 бөлімінің 3 тарауы), яғни, интеллектуалды меншік заңына сәйкес, Комитет өкілділігі авторлық құқықсыз мадақтау жиынына қолданушыларды автор ниетіне немесе автор атынан (иелік етуші) шақырушы еді. Қайталайық, қазақстандық мекеменің қызметі келісім шарт болған жағдайда, иелік етушінің ниетіне қарай аккредитациясыз ұжымдық иемденуге рұқсат береді (Заңның 46-2 бабының 1 бөлімі).

Аккредитация механизміндегі басқа қарама-қайшылықтар: аккредитация қорытындысы шығар кезде мынадай жағдай ескеріледі «қолданыстағы келісімнің бары туралы мүдденің ұжымдық басқару ұйымдарының ресми сыйақы жинауы «иелік етуші» мүлкітік құқықтармен басқа мемлекеттің иелік етушісімен (Заңның 46-2 бабының 7 бөлімінің 4) тармақшасы). Қазақстандық мекемеге егер оларда «ұжымдық ұжымдық басқару мүлкітік құқықтық иелік етушінің басқа мемлекеттерде өзара келісім шарты» (шектеулі үкімет) болса не үшін ұжымдық басқару ұйымына ресми «келісім шарт жасалмаған иелік етушілер үшін» сыйақы жинау (кеңейтілген үкімет) не үшін қажет? Өзара үкімет келісім шарты (соншалықты маңызды) ресми мәртебеге қалай болса да «қолға түсіру» сыйақы жинауды рұқсат етеді, басқа да қалған иелік етушілердің «қызығушылығымен», барлық әлемде бытырап орналасқан болып табылады. Шартты түрде айтқанда, Қазақстанда А.Б. Пугачеваның, Пол Маккартни, Майкл Джексон, Патрисиа Каастың және т.б. әлемдік деңгейдегі әншілердің әндерін орындағаны үшін сыйақыны жинау жергілікті ұжымдық басқармасы эстрада жұлдыздарымен келісім шартқа отыру міндетті емес. Бір ғана ұжыммен келісімге келуі жеткілікті, мысалы, Қырғызстаннан немесе Өзбекстаннан рәсімделген құжатты аккредитация комиссия мүшесіне көрсетсе болғаны. Бұл тәжірибелік жағдайда, ұжымдық басқару сана бұрмалануына әкеліп соғады. В.И. Ленин айтқандай: «ресми жағдайда дұрыс, бірақ негізгі мағынасында қорлау».

Бірнеше қосымша тұжырымдамалық ескертпелер.

Біріншіден, «құқық иесі өзіне тиесілі құқықты өз қалауынша қолдана алады. Басқа тұлғалар авторлық құқықты құқық иесінің рұқсатымен, ол рұқсат еткен өкілдік шеңберінде ғана жұмыс жасай алады» (ҚР АҚ 984 бабының 1 бөлімі). Яғни Авторлық құқық туралы заңның нормасынан келіп шыққан кеңейтілген өкілдік тәртіптері ҚР АҚ нормасына қайшы келеді. Сатылы лауазымды күшке сәйкес Кодекс ережесі белгіленген әдеттегі заңға қарағанда үлкен заңды күшке ие (ҚР АҚ 3 бабының 2 бөлімі, 4 бабының 2 және 3 бөлімі, 1998 жылдың 24 наурызында қабылданған «Нормативті құқықтық актілер туралы» заңның 6 бабының 1 және 2 бөлімі). Сот аралас құқықтық басқару (ҚР АҚ 5 бабы) антологиясы ережесін таратуғы және кең талқылауға құқылы. Ресми негіздері: аралас құқық авторлық құқықпен негіздес, ҚР АҚ 984 бабының 2 және 3

бөлімдерінде аралас құқықтар сөз болады, авторлар мен «араластықтар» өзінің қызығушылықтарын (ҚР АҚ 2 бабы) тең дәрежеде талап етуге құқылы және т.т.

Екіншіден, авторлық құқық жайлы аккредитация анықтамасы (ресми мойындау рәсімі құқық иеленушілік ұйымы) тіркелген сол Заң мазмұнына қарама – қайшы болып табылады. Аккредитацияны қалаған ұйымдар, қажетті мүлігі және ұйымдасқан құқықиеленушілігі болмайды. Әйтпесе, ол неліктен өз еркімен өзін әкімшілік рәсімдеуге итермелейді? Аккредитация кезінде болмағандар, «ресми мойындалған» құқық иеленушілік болып саналмайды. Егер басқа құқық иеленушілік анықталса, онда неге бір уақытта осы құқық иеленушілік, аккредиттаушы ұйымда жоқ?

Үшіншіден, атқарушы билік органы қазақстандық жеке тұлғаға басқа жеке тұлғаның атынан (қазақстандық, шетелдік және халықаралық) өкілеттілік бере ала ма? Мәтінді нығайтайық: осы мемлекеттік орган өзінің құзыретінде жоқ болсада жергілікті ұйымдарға өкім бере ала ма? Жауап айқын. Ульпиан айтқан екен: «Ешкім өзінде жоқ құқықты басқа біреуге бере алмайды», «Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet» (50.17.54.). Мүмкін мемлекеттік орган аккредитивтік ұйымдарға өзінің жеке бақылауы мен қадағалау функциясын атқаратын шығар? Жауап айқын. Бұл заңға қайшы. «Ұйымдарға, яғни, мемлекеттік статусы жоқ, мемлекеттік бақылау және қадағалау функцияларын жүргізу» жемқорлыққа жол беретін, заңға бағынбаушылық болып табылады (1998 ж. 2 шілдедегі «Жемқорлықпен күрес туралы» заңның 12 бабының 1 бөлімі 13-1) тармақшасы).

Авторлық құқық заңы негізінде аккредитация сөзінің мағынасы қандай? Жауап нақты емес. Бұл жағдайда қақтығыс логика ережелерінің бұзылуында болып отыр, бірақ азаматтық құқықтың бұзушылық: азаматтық-құқықтық қатынастардың қатысушыларының теңдігі, адамның жеке ісіне араласуына жол бермеу, азаматтық құқықтардың кедергісіз орындалуын, мүлікке қол сұқпаушылығын қамтамасыз ету және т.б. (ҚР Конституциясының 26 бабының 2 бөлімі және 6 бабының 1 бөлімі, АҚ 2 бабының 1 бөлімі).

Егер авторлардың мүлік құқықтарын басқару бойынша бір қазақстандық ұйым өзінің шетелдік серіктестерімен, мысалы, Ресейлік авторлық ұжымымен (РАҰ) Қазақстандағы ресейлік құқық иелерінің мүдделерін қарастыру келісім шарты, ал басқа қазақстандық ұйым, сәйкесінше ондай келісімшарттың құқығы жоқ, бірақ атқарушы органда аккредитация өткен, сондықтан ресми түрде екеуі де Қазақстан территориясында шетелдік авторлар пайдасына сыйақы жинау құқығына ие. Бұл ретте, негізінде болмауы тиіс кикілжіңнен басқа заңдық теңдік қағидаты бұзылады. Ресми - жасандылық (процедуралық, заңды), бірақ объективті емес (экономикалық, саяси, мәдени, техникалық) себептермен – екінші ұйым (РАҰ – мен келісімшарты жоқ) біріншімен салыстырғанда артықшылық жағдайында - аз шығындар негізінде, яғни тура сол ұйымдық финанстың және басқа да ресурстарды алады. Егер РАҰ Қазақстанда оның құқық иелерінің мүдделерін қарастыратын бір ғана («айырықша») ұйымды тағайындап және бекітсе (бекітілсе) не істеу керек? Бәлкім мұндай Қазақстанда бар шығар? Кім біледі? Аккредитация негізінде күшіне енген үшінші жақтың құқықтары қандай мағына және қандай заңды күшке ие болды? Бұл жағдайда сыйақылардың тағдыры қандай, егер олар жалпы төленсе (мұндай аккредитацияның қаржылық қорытындысы аса күдікті болуы мүмкін). Құқықтық реттеудегі шатасушылық бірқатар сұрақтар тудырады.

Егер қарастырылып отырған жағдайда, РАҰ қазақстандық контрагентке сыйақы жинауды бөліп бермесе, немесе, жағымсыз жұмыс тәжірибесі болса, тура немесе жасырын түрде ресейлік туындыгерлердің Қазақстан назары үшін ұсынысына негізделген келісімшарттан бас тартса, ал қазақстандық мемлекеттік орган, аккредитация негізінде жергілікті ұжымдық басқарманы «құқық иеленушілікті мойындады», жеке істерге ерікті кірісу туындайды (мысалы, РАҰ істерінде және авторлармен тапсырылған сонымен қатар басқа да құқық иеленушілермен).

Бар аккредитацияның механизмі, қанша оғаш көрінгенімен, Қазақстан Республикасындағы интеллектуалды меншікті қорғаудың тиімділігін азайтады. Ұжымдық басқарумен айналысатын жергілікті мекемелердің кәсіби өсуіне объективті ынтасы мен қызметтік белсенділігінің артуын тежеп, өзі тектес шет елдік немесе халықаралық мекемелермен жақын қарым қатынас орната алмайды.

Ұжымдық басқарумен айналысатын жергілікті мекемелер қазақстандық және шетелдік авторлардың (құқық иелерінің) болмасын бақылауынан шыққысы келеді. Нәтижесінде біз сынап отырған бассыздыққа апаратын жағдайлар ресми негіз алады.

«Әнші және атақты «Кел, отбасы құрайық» телебағдарламасының авторы Айгүл Бабаева» қаржы полициясына өзінің гонорарын жинап жүрген Қазақстандық авторлық ұйымның жұмысының дұрыстығын тексеруге талап етуші қуыным берді. Онымен бірге «Үркер» тобының әншісі Айдос Сағат және продюсер, әрлеуші Павел Ли осы тектес арыз берген. Ашық емес –

басқа орындаушылар мен радио, телеканалдардан олардың аттарынан гонорар жинайтын Қазақстандық авторлық қоғамның үш автордың наразылығын тудырған негіз осы. Менің қоғам басшысына қояр бірнеше сұрағым бар,- дейді Айгүл,- мен гонорар алған кезде ол қайдан келгенін білмеймін. Тек тізімдемеге белгілі бір сомадағы ақша алдым деп қол қоямын. Мүмкін мен 90 мың емес, 150 мың алуым керек шығар. Ең құрығанда ақшаның шыққан тегі жайлы деректі жылына бір рет алып отырсақ <...> Қаз АҚ заңгерлік бөлімінің басшысы Серік Исаев авторлардың көңілдерінен шықпай жүрген себебі тіптен басқа - Ашықтық тақырыбы бізге таңсық емес, осы себеп үшін бізді былтыр да тексерген. Қаржы полициясының бұл тексерісіне бірнеше авторлардың арыздары сеп болғын еді...»[2, 4]. Яғни дау үнемі туындап тұрады. Заңның негізгі мақаты – дауды тудыру емес, конфликтілердің алдын алу (болдырмау).

Қазақстан көптеген - халықаралық және жергілікті интеллектуалды құқықты қорғау келісімдерге кірген. Республикамыз сәйкесінше халықаралық ережелерді қабылдаған. Сол себепті мүліктік меншікті ұжымдық басқару мекемелерінің күманды политикасы мен пайдасыз аккредитациясы мемлекеттік органның сенімін жойып қана қоймай, сонымен бірге интеллектуалды меншікті қорғау аясында халықаралық беделімізге нұқсын келтіреді.

2010 жылдың 9 желтоқсанында қабылданған интеллектуалды меншікті қорғау және күзет аясында реттеудің бірыңғай қағидаттары Келісімінің 10 бабының 1 бөліміне сәйкес «ұжымдық басқару мекемесіне ... авторлар мен басқа да авторлық және аралас құқық иелерінің келісімімен... қызмет жасайтын өкілетті мекеме жатады». Осы себеппен, ұжымдық басқарудың негізгі ережесі боп құқық иелері берген өкілетпен ғана табыстау болып тбылады.осы ережелерді тыянақты, жан жақты зерттеп, біз мынандай шешім шығардық Келісімді жалпы ережелерден алып тастауға болмайды. Мысалы, мынандай жағдайларда, «құқықты... жекеленген тәртіпте қолдану қиынға соқса» (мұндай қиындықтарды әрине, дәлелдеу қажет болады; процессуалды ықылас құқық иесінен бастау алу керек) немесе «ұлттық заңнамамен... авторлық және аралас құқық иелерінің объектілерінің рұхсатынсыз олардың құқықтарын қолдану» (Авторлық құқық туралы заңның 16 бабының 3 бөлімі, 28, 18, 17 баптарындағы айтылатын құқықтарды еркін қолдану жағдайлары), бірақ қазақстандық емес нұсқадан «аккредитациялар» - Заңдар түптеп келгенде басқарушы мекемеге шығармашылықтың нәтижесін басқаруға тыйым салады). Берілген аумақтағы, Келісімге қатысатын мемлекеттерде (Беларус, Қазақстан және Ресей), «ұжымдық басқару мекемелерінің құрылуы мен қызметіне көмек көрсетеді» (10 бабының 2 бөлімі). Назар аударамыз: «теріс пайдалануға емес, ұжымдық басқару мекемелерінің құрылуы мен қызметіне көмек көрсетеді». Конвенциялық норманы (дегенмен кез келгенін) өз еркінше емес, ақылман талдау керек. «, және басқа да олардың мүддесі үшін қызмет жасаудан бас тартпаған авторлар мен басқа құқық иелерінің, авторлар мен басқа да құқық иелерінің мүддесі үшін қызмет жасайтын ұжымдық басқару мекемелердің қызмет көрсету мүмкіндігі» деген жағдай айырықша зейінді талап етеді. «Бас тартпағандар» деп, шамасы, жергілікті басқару мекемелері мен халықаралық құқық иелерінің қызметестігінің алғашқы кезеңін айтылады. Әйтпесе құқық иесі қашан, кімге және қай мерзім аралығында «тікедей бас тарту» жіберуі керек («міндетті» ме)? Қатысушылар мен ұжымдық басқару мекемелердің арасында Келісім бұзылмас үшін келесі шарттар орындалуы керек: Келісімнің күшіне енетін мезгіліне дейін Тараптар келесі халықаралық шарт жасайды «ұжымдық басқарудағы бірыңғай тәртіпті анықтау», «қатысушы-мемлекеттердің Біріккен экономикалық кеңістігіндегі ұжымдық басқару мекемесінің жұмысын реттейтін комиссияның жұмыс тәртібін құру және анықтау» және т.б. (10 баптың 4 бөлімі, 3), 1) тармақшалары). Сауалдың халықаралық маңызы бекітілді. Қазақстан өз міндетін орындауға дайын ба?

РФ АК дайындаушылар мойындайды: құқық иелерінің келісімінсіз авторлық құқық пен аралас құқық объектілерін ұжымдық басқару – «негізінде құқық иелері үшін қажет емес, бірақ заңда айырықша жағдайларда қолданылады» [1; 347]. Қазақстандық және ресейлік ұжымдық басқару конструкциясы қағидатты болып табылады. РФ АК әдеттен тыс кеңейтілген өкілдік идеясы бірте бірте іске асуда. Ал ұжымдық басқарудағы біздің Заңнама пен тәжірибеде ол жай ереженің бірі болып қалады. Біріншісі екіншісінің «көлеңкесінде» қалып қояды.

Қалыптасқан жағдайдан қалай шығуға болады? 1996 жыл мен 2009 жыл аралығында өзін дәлелдеген, қазіргі АК бекітілген ұжымдық басқарудың заңдық конструкциясына сүйену керек (Заңдағы аккредитацияның сыналып отырған механизмінің пайда болғанына дейінгі). Қазақстанда мүліктік құқық ұжымдық басқару мекемелерінің аккредитацияланған кезінен бастап жиналған тәжірибесін де ұмытпау керек.

Енді «ұжымдық басқару» ұғымының мағынасына тоқталсақ. Ол қандай қызметтерді атқарады? Ол өзі тектес цивилистикалық категориялармен қалай қатынасқа түседі? Біздің құқықтық қолданбалы тәжірибемізде ол әлі де болса маңызды.

«Басқару» термині шартты әрі сәтсіз: «басқару» әкімшілік қарым-қатынасты, билік пен бағыну қатынасын көрсетеді, алайда бұл жүйеде барлық тараптар тең құқылы, азаматтық-құқықтық қатынаста» [3, 173]. «Ұжымдық басқарудағы авторлық және аралас құқықты «басқару» термині сенімді басқарумен тең емес» [1, 350].

Заңшығарушы «басқару» терминін бірнеше мағынада қарастырған: заңды тұлғаны басқарушы орган, сеніммен басқару, ұжымдық негізде басқару және т.б. азаматтық құқықтағы басқаруды әкімшілік қатынастағы билік пен бағынушыдан ажырата білу керек. Мағына қолдану аясына қарай өзгеріп отырады.

Ұжымдық «сеніммен» басқару заңды деуден гөрі ресми деген дұрысырақ. Құқық иесі өздері құрған мекемеге өз еркімен қолданушылармен ымыраға келуге, сыйақыны жинауға және табыстауға, сотта интеллектуалды құқығын қорғауға және т.б. рұхсат береді. Заң тұрғысынан қарағанда сеніммен және ұжымдық басқару қағидатты түрде ұқсамайды (субъектілерімен, қызмет аумағы мен мақсаты, міндет объектісіне, қолдану айырықшалығына және т.б.).

Келесі жайлар өзіндік айырықшалықтарын ғана көрсетіп қоймай, Заңды жетілдірудің уақыты келгендігін көрсетеді.

Сенімді басқарумен алынған (алған) мүлік меншік иесіне тиесілі. Бұл норма өзгеріссіз қалады. Авторлық құқық туралы заң мүліктік құқықты ұжымдық басқарып отырған мекемеге жиналған сыйақылардың бөлігін «олар өкілеттілік ететін авторлық және аралас құқық иелерінің келісімімен арнайы қорларға аударуға» рұхсат береді. (бабының бөлімі тармақшасы). Қолданушылардың алған сыйақы дербестендірілуі керек, және осыған ұмтылу керек. «Арнайы қор» ашу үшін барлығы бір ауыздан келісім берулері керек. Әрине, мекеменің барлық мүшелері, олар әр елді мекенде (мемлекетте), әрі көп болуы мүмкін, сондықтан осы сұраққа олар бір ауыздан келісулері екіталай. Арнайы қорлардың құрылуын Заңда арнайы үлгімен бекітілу керек. Заңшығарушының үнсіздігі қиянат етуге әкеліп соқтырады. Тәжірибе көрсеткендей ол қосымша аргументті талап етеді, біз осы проблема бойынша алдында сөз қозғаған болатынбыз [4, 44].

Ұжымдық басқарушы мекемелерге сауда-саттықпен айналысуға болмайды (Заңның 43 бабының 2 бөлімі).

Ю.Г. Басын кәсіпкерлікті сауда-саттықтан айыруды ұсынды [5, 171]. Ұғымды таңдау қиындықтарды шешпейді. Қазақстанда интеллектуалды құқықты басқарушы мекемелер авторлық және аралас құқық объектілері мен туындыларды депозиттеп, құқық пен объектілеріне тіркеу жасайды, ақылы түрде мұндай деректерді хабарлап, насихаттау мақсатында өздеріне шығын келтірмей арнайы әдебиет басып шығарып, іс шаралар өткізеді. Осындай істерге тыйым салу логикасына келісу қиындық тудырады, себебі олар «меншіктік құқықты... тәжірибеде іске асыру» мақсатымен келісіледі (Заңның 43 бабының 1 бөлімі). Бұл жерде ҚР АҚ 34 бабының 3 бөлімімен тығыз байланысады: «Коммерциялық емес мекемелер кәсіпкерлікпен өздерінің жарғылық мақсатына қаншалықты сай келсе, соншалықты айналыса алады». Шегінен шықпаған кәсіпкерлік қызметті Заң демеу жасауы керек.

Автор құқығы туралы заңдағы 43-бап 6-тармағының екінші сөйлемінде былай делінген: «Шешім қабылдау салыстырылмалы... лицензиялық келісімнің қорытынды шарты... тек қана авторлық және алқалы құқық иегерлерінің ортақ жиналысында жүзеге асады». Дәл осы мән мәтіндегі «лицензиялық келісімнің қорытынды шарты» сәтсіз тұжырымдама, себебі сол Заңдағы 44 баптың 2-тармағының мағынасына сәйкес келмейді. «Лицензиялық келісімнің қорытынды шарты» емес, дұрысында оның мазмұны, яғни «лицензиялық келісімнің шарты» типті, ұжымдық басқарма мүшелерінің көпшілік даусымен мақұлданған болуы керек. Келісімнің қорытынды реті Кодекспен реттелген (ҚР АҚ 400, 393 баптары) және айрықша мәмілеге мұқтаж емес. Жария келісімге арналған заңымызға сәйкес, бірдей категориядағы пайдаланушылардың лицензиялық келісімі ешқандай артықшылықсыз бірдей шартқа негізделуі керек (АҚ 387-бабы). Басқару ыңғайлы болу үшін, мұндай категориялар мейілінше көп болу тиіс. Типке негіздеу ұжымдық негіздегі айырықша құқықты басқаратын ұйымның қалауында.

Бір жағынан, егер туындыны және аралас құқықтарды пайдалануға «ұжыммен» тыйым салынса (Заңның 43 бабының 2 бөлімі, 44 бабының 1 бөлімі), онда қандай «лицензиялық келісім» туралы (АҚ 966 бабының 1 бабының 1 бөлімін қараңыз) сөз болып жатыр? Авторлық келісімнің айырықша типі деу дұрысырақ сияқты.

Лицензиялық келісімді тіркеуді пайдаланушыға артуға болмайды. Мемлекеттік тіркеуді растау жоғары технологиялы заманда керексіз, ескірген формальдылық. Тәртіп, заңдағы 44-баптың 3-тармағы пайдаланушылар мен құқық иеленушілердің емес, ұжымдық басқару

ұйымының қызығушылығына ғана жауап берді. Ресми сұрақтарды шешуде педанттық және колданушылардың кәсіптік икемі ұсынылмайды. Ұжымдық басқару ұйымы керісінше үнемі мемлекеттік органмен қарым-қатынаста болады (болуы керек). Тіркеу рәсімін жеңілдету ұсынысы – 2012 жылдың шілде айында қабылданып, 44-баптың 3-тармағында күшін жойды [6]. Қазіргі Бірыңғай нотариалдық ақпараттық жүйенің (БНАЖ) аналогиясы бойынша электрондық дерекқор құру. Ол ұжымдық басқарудың периодтық хабарлама есебінен толығып отырады. Осындай дерекқор мазмұны біріктірілген «электрондық үкіметтің» белсенді пайдаланудағы жүйесін ҚР Әділет министрлігі интеллектуалдық меншігінің құқық Комитеті бойынша интернет-ресурсқа жариялау.

Әдебиеттер тізімі:

1. Комментарий к части четвертой Гражданского кодекса Российской Федерации (поглавный) / Г.Е. Авилов, К.В. Всеволожский, В.О. Калятин и др.; под ред. А.Л. Маковского. - М.: Статут, 2008. – 225 с.
2. Халабузарь Н. Давай поделимся! // Мегаполис. - 2012. - №15 (573). - С.3-6.
3. Гаврилов Э.П. Комментарий к Закону Российской Федерации « Об авторском праве и смежных правах». - М.:Спарк, 1996. – 224 с.
4. Братусь Д.А., Туребеков С.А. Коллективное управление интеллектуальными правами: рекомендации и новеллы. // Юрист. - 2005 - №8. - С.44-47.
5. Басин Ю.Г. Правовые проблемы концентрации капитала в условиях свободного рынка и необходимости защиты публичных интересов // Он же. Избранные труды по гражданскому праву. –А.:АЮ-ВШП «Аділет», НИИ частного права КазГЮУ, 2003. – 550 с.
6. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне рұқсат беру құжаттарын қысқарту және мемлекеттік органдардың бақылау мен қадағалау функцияларын оңтайландыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 10 шілдедегі Заңы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1200000036>

ДАУЛАРДЫ РЕТТЕУДІҢ ЖАҢА ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ ПАРТИСИПАТИВТІК РӘСІМ

*Асмагамбетова С., заң факультетінің 3-курс студенті, Академик Е.А. Бөкетов атындағы
Қарағанды мемлекеттік университеті
(Ғылыми жетекші – Мұлықбаева Ш.Р., з.ғ.м., азаматтық және
еңбек құқығы кафедрасының аға оқытушы)*

2016 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстан Республикасының жаңа Азаматтық процесстік кодекс қолданысқа енгізілді. Қазақстан Республикасының (әрі қарай –ҚР) жаңа Азаматтық іс жүргізу кодексінде сот ісін жүргізу тәртібін реттейтін жеткілікті жаңа нормалар қабылданды. Солардың бірі дауды партисипативтік рәсім тәртібімен реттеу процедурасы болып табылады. Аталмыш процедураны ҚР Азаматтық процесстік кодексіне енгізе отырып, азаматтардың конституциялық құқықтарын және бостандықтарын сотпен тиімді қорғауды қамтамасыз ету үшін азаматтық іс жүргізу заңнамасын жетілдіру мақсатында қабылдаған. Қолданысқа енгізілген ҚР Азаматтық процесстік кодексінде, тараптарды бітімгерлікке келуге ықпал етуге басымдылық берілген. Соның нәтижесінде сот, тараптарды татуластыру үшін барлық шараларды қолданады және процесстің барлық сатысында дауларды реттеуге ықпал етеді. Партисипативтік рәсімнің бұл орайда атқаратын ролі өте маңызды. Дауды партисипативтік рәсім тәртібінде реттеу, бұл біздің процессуалдық құқықтағы мүлде жаңа институт және бұл процедура тікелей кәсіби адвокаттардың қатысуымен өтеді. Дауды реттеудің мұндай тәсілі азаматтық сот өндірісін жеңілдетіп қана қоймай сонымен қатар дауды бейбіт жолмен реттеуге септігін тигізеді. Партисипативтік рәсім тәртібін енгізу процесстегі адвокаттың ролін арттырады.

«Participative» термині француз тілінен аударғанда «қатысады, қатыса алады» деген мағынаны білдіреді. 2010-2011жж. Франция мемлекетінде дауларды шешудің баламалы тәсілдері жөнінде, соңғы ең ірі реформа болып өтті. Осы реформа нәтижесінде француз-құқықтық жүйесінде келесідей дауларды шешу тәсілдері орнықты: келіссөздер, медиация, консилиация (келісу процедурасы), арбитражды сот және партисипативтік рәсім. Франция партисипативтік рәсім тәжірибесін, Солтүстік Америкада орныққан «коллоборативті құқықтан» және Канада